

4. Wilson R., Machleit K. Advertising decision Models: a menegerial rewiew// Current Issue and Research in Advertising. – Ann Arbor: University of Michigan. – 1985. – P. 99-187.

5. Lynch J., Hooley G. Advertising budgeting practices of industrial advertisers// Industrial Marketing Manegamant. – 1987, № 16. – P. 63-69.

6. Горбаль Н.І. Оцінка і формування витрат на рекламну діяльність в системі маркетингу підприємства: Автореф. дис...канд. екон. наук: 08.06.02/ Націон. ун-т "Львів. політ-ка". – Львів, 2001. – 20 с.

УДК 336.7(4УКР)8

Аспіпр. Н.М. Ступка¹ – Львівський БІ НБУ

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ НА РИНКУ КРЕДИТНИХ РЕСУРСІВ

Досліджено особливості діяльності банків на ринку кредитних ресурсів в умовах конкурентного середовища. Розкрито основні фактори, що забезпечують конкурентоспроможність комерційних банків. Запропоновано напрями підвищення конкурентної позиції банків у сфері кредитування.

Doctorate N.M. Stupka – Lviv banking institute of the National bank of Ukraine

Competitiveness of commercial banks on market of credit resources

The features of activity of banks on market of credit resources in the conditions of competition environment are explored in this article. The basic factors that secure a competitiveness of commercial banks are revealed. The directions of rise of competition the position of banks in the field of crediting are proposed.

Сучасний стан розвитку ринкової економіки України характеризується динамічністю й суперечливістю процесів, що відбуваються. Швидке зростання нових видів і форм попиту супроводжується загостренням конкуренції, інтенсивніше використовуються досягнення науково-технічного прогресу і новаторські розробки. Вихід із кризи та залучення до процесу глобалізації вимагають від банківської системи ефективної адаптації до нових умов господарювання.

Процес створення національної фінансово-кредитної системи ринкового типу, необхідність формування і розвитку стабільної та конкурентоспроможної банківської системи зумовлюють до вирішення на якісно новому рівні проблем визначення стратегічних напрямів розвитку банків, зміни місця та ролі комерційних банків у загальній фінансово-кредитній системі, виявлення сучасних тенденцій їх розвитку в умовах соціально орієнтованої структурно-інноваційної моделі розвитку економіки України. З огляду на це підвищення конкурентоспроможності банківської системи на нинішньому етапі розвитку ринкових відносин набуває першочергового значення.

Розглядаючи конкурентоспроможність як основний фактор ефективного розвитку банківської системи насамперед необхідно визначити терміни. У теорії та практиці конкуренції розрізняють два аспекти конкурентоспроможності: товару – як ступінь його привабливості для цільових груп спожива-

¹ Наук. керівник: доц. Т.Д. Гірченко, канд. екон. наук – директор Київської філії Львівського банківського інституту НБУ

чів; підприємства – як здатність суб'єкта ринкових відносин діяти на ринку нарівні з присутніми там аналогічними конкуруючими суб'єктами [4]. Визначення рівня конкурентоспроможності можна розглядати як результат порівняльного аналізу діяльності підприємства. М. Портер [4] одним із перших дослідив вплив конкурентного середовища на підприємства на системній основі. П.С. Зав'ялов [2] запропонував методику вивчення конкурентного середовища, що базується на проведенні аналізу поведінки конкурентів на змінні ринкові ситуації і виявлення загальних закономірностей їх поведінки. Г.Л. Азов – матрицю конкурентної карти ринку за даними товарної групи, що досліджується і основними факторами, що формують конкурентні переваги [1]. В її основі – метод експертних оцінок. Оцінка конкурентоспроможності передбачає наявність інформації про найбільш вагомих конкурентів, характер поведінки яких залежить від типу ринку і його кон'юнктури. Це питання досліджував Ф.М. Левшин [3], який розробив класифікаційні ознаки окремих типів ринків.

Українські науковці, що досліджують питання конкурентоспроможності банківської системи в основному базуються на теорії конкурентних переваг М. Портера, в рамках певної групи банківських установ, оскільки у вітчизняній практиці досі ще не розроблено комплексні методики оцінки конкурентоспроможності банків. Так І. Фомін зазначає: "Конкурентоспроможність банку – це більш складна ринкова характеристика банку, значно ширша від поняття його надійності. Вона відображає ступінь привабливості банку для реальних і потенційних клієнтів, що дає змогу отримати певні переваги у формуванні впливу на ринкову ситуацію у власних інтересах. Наголосимо, високий рівень конкурентоспроможності досягається лише за наявності конкурентного середовища" [12]. О. Кіреєв та Ю. Заруба, досліджуючи проблему підвищення конкурентоспроможності банків, стверджують: "Основним принципом створення системи індикаторів конкурентоспроможності банку, на нашу думку, має бути поєднання поточних результатів конкурентної активності банківської установи з її можливостями щодо довгострокового створення вартості. Індикатори, які задовольняють цю вимогу, можна об'єднати у три групи: ринкові, операційні та фінансові" [8].

Отже, оцінюючи конкурентоспроможність банківської системи як загалом так і окремого банку, необхідно насамперед звертати увагу на такі основні чинники, що її забезпечують: здатність швидко і адекватно реагувати на зміну економічної ситуації; розроблення та впровадження заходів для зміцнення слабких позицій банку порівняно з іншими конкурентами; рівень спроможності банків забезпечити фінансову стійкість підприємств; імідж банку; надання повного комплексу банківських послуг; привабливість та відкритість банку для існуючих і потенційних клієнтів; розроблення і надання нових видів послуг; модернізація діючих технічних потужностей; удосконалення управління, організаційної структури; розвиток філіальної мережі; кваліфікація та професіоналізм персоналу, бажання і готовність швидко та якісно вирішувати питання.

Певне уявлення про розвиток конкуренції на ринку кредитних ресурсів можна одержати, проаналізувавши основні тенденції його розвитку.

Банківське кредитування є одним з найперспективніших напрямів розширення, вдосконалення, розвитку і зростання діяльності промислових підприємств України. В умовах недостатності і гострого дефіциту власних капіталовкладень, витрат на створення нових, розширення, реконструкцію, технічне переоснащення основних фондів необхідна тісна співпраця підприємств та комерційних банків, кредити яких дали б змогу значно прискорити вирішення фінансових проблем господарюючих суб'єктів.

Важливим питанням в управлінні позиковими коштами необхідно вважати вибір найдешевших кредитів, які може отримати підприємство від комерційного банку. При цьому посилення конкуренції між комерційними банками за завоювання фінансових ринків спонукає їх до пошуку шляхів здешевлення кредитів і зниження витрат на кредитне обслуговування. Наявність вільних кредитних ресурсів посилює необхідність пошуку позичальників цих ресурсів з боку комерційних банків, створюючи цим сприятливі умови для суб'єктів господарювання. Залучення позикових коштів дає можливість підприємствам ефективно вирішувати проблеми їх розвитку, однак при цьому збільшується їхня фінансова залежність від кредиторів. Зокрема комерційний банк може нав'язати позичальникові високі відсоткові ставки за кредит, змінити умови кредитування тощо. Тому, ще на етапі ухвалення рішення щодо залучення позикових коштів, доцільно обґрунтувати їх необхідність та визначити напрями їх найефективнішого використання.

Політика банку у сфері ціноутворення кредитних операцій повинна мати на меті досягнути планового рівня прибутковості діяльності банку з мінімальним рівнем ризику. На цінову політику банків значною мірою впливають макроекономічна ситуація, кон'юнктура зовнішнього ринку, особливості законодавчої та нормативної бази. Оскільки кожен банк здійснює свою діяльність в умовах жорсткої конкуренції, то ціна на кредитні послуги банку орієнтується на ринкову ціну, ставки НБУ (облікову, ломбардну, тендерну), вартість залучених ресурсів, строковість.

З метою здешевлення вартості грошей на кредитному ринку Національний банк України у 2003 році залишив облікову ставку на рівні 7 %. Завдяки цьому та подальшому нарощенню ресурсів банківської системи відбулося зниження процентних ставок комерційних банків за кредитами – в національній валюті з 19,5 % річних на початок 2003 року до 17,8 % станом на 01.01.2004 р. Водночас незначні темпи їх зниження, невідповідність вартості залучених коштів та наданих кредитів не задовольняють ні суб'єктів господарювання, ні банківську систему. До основних факторів стримування зниження ставок за кредитами необхідно віднести високі ризики неповернення банками кредитів, наданих суб'єктам господарювання, в тому числі відсутність у позичальників ліквідного заставленого майна та дієвого механізму страхування кредитних ризиків.

Найбільші кредитні портфелі мали такі банки (див. табл. 1).

З таблиці ми бачимо, що безумовним лідером на ринку кредитних ресурсів є Приватбанк, кредитний портфель якого за звітний період збільшився на 2,1 млрд. грн. Стратегічним завданням для цього банку є сприяння розвитку

Табл. 1. Кредитний портфель банків України

№ з/п	Назва банку	01.10.2000		01.10.2001		01.10.2002		01.10.2003		Відхилення	
		КП, млрд. грн.	Частка ринку, %	КП, млрд. грн.	Частка ринку, %	КП, млрд. грн.	Частка ринку, %	КП, млрд. грн.	Частка ринку, %	За 2002-03 рр.	
										КП, млрд. грн.	Частка ринку, %
Банки України, всього		15,5	100,0	30,2	100,0	41,2	100,0	55,4	100,0	+14,2	-
1	Приватбанк	1,5	9,7	3,0	9,9	4,4	10,7	6,5	11,7	+2,1	+1,0
2	АППБ "Аваль"	0,9	5,8	2,4	8,0	4,6	11,2	6,1	11,0	+1,5	-0,2
3	Промінвестбанк	1,8	11,6	2,9	9,5	3,8	9,3	4,9	8,8	+1,1	-0,5
4	Укрсоцбанк	0,7	4,5	1,3	4,5	1,5	3,6	2,6	4,7	+1,1	+1,1
5	Укрексімбанк	0,9	5,8	1,8	6,0	2,1	5,1	2,2	3,9	+0,1	-1,2
6	Ощадний банк	0,4	2,6	1,5	5,0	1,8	4,4	1,9	3,4	+0,1	-0,1

Джерело: <https://www.bank.gov.ua>.

економіки. На сьогодні банк пропонує своїм клієнтам широкий спектр кредитних продуктів, які враховують реальні потреби клієнтів. Характерною рисою кредитної діяльності Промінвестбанку та Укрексімбанку є значний пріоритет у кредитуванні суб'єктів господарювання та інших юридичних осіб. Промінвестбанк завжди активно підтримує промисловість України, забезпечуючи життєдіяльність та сприяючи розвитку підприємств паливно-енергетичного комплексу, металургії, машинобудування. Так, тільки на потреби паливно-енергетичного комплексу в 2002 році спрямовано 6,8 млрд. грн. або 28,2 % кредитних вкладень банку. В цілому в структурі кредитних вкладень частка підприємств промисловості становить 66,7 %. Для забезпечення потреб агропромислового комплексу у 2002 році надано кредитів на суму 615,7 млн. грн., що на 45,8 млн. грн. більше попереднього року [17].

Пріоритетами в діяльності Укрексімбанку є виконання функцій з кредитування інвестиційних проектів, спрямованих на економічний розвиток країни, здійснення структурної перебудови та модернізації промисловості, розвитку експортного потенціалу українських підприємств. Починаючи з 1992 р. і по цей час Укрексімбанк в якості банку – агента Уряду України займає монопольне положення у системі залучення і використання міжнародних кредитів. Потенційно у сфері залучення іноземних кредитних ресурсів конкуренцію цьому банку можуть скласти банки з іноземним капіталом, які працюють в Україні. Реальна присутність на ринку іноземного банківського капіталу, якому не бракує ресурсів (в умовах зниження активності спекулятивних операцій та дефіциту кредитоспроможних першокласних позичальників), Укрексімбанк створює конкуренцію в сфері вкладення наявних ресурсів. З іншого боку, Аваль та Ощадбанк, у яких поруч із кредитуванням юридичних осіб істотну частку кредитного портфеля посідає кредитування населення, надаючи цьому напрямку кредитування більше уваги, ніж інші банки.

Структура кредитного портфеля банків України істотно відрізняється від структури банківського кредитування в розвинутих країнах. Так, у Швейцарії частка банківських кредитів підприємствам становить $\frac{1}{3}$, оскільки останні надають перевагу запозиченням на ринку капіталу. Швейцарські банки компенсують зниження обсягів кредитування економіки розвитком посе-

редницьких операцій, які обліковуються на позабалансових рахунках (у тому числі це довірчі операції, управління майном клієнтів, активами великих інвестиційних фондів) [13].

Тим не менш лише кредитування реальних підприємств в кінцевому результаті може сприяти зростанню національної економіки і, відповідно, через оздоровлення клієнтури призведе до підвищення фінансової стійкості та конкурентоспроможності банківської системи країни. Разом з цим існують певні диспропорції в темпах розвитку між реальним та банківським секторами економіки. Більшість українських підприємств потребують значних за розміром фінансових ресурсів, що можуть забезпечити лише великі банки, кількість яких у нас є недостатньою.

Незважаючи на високі обсяги кредитування, потреби економіки в кредитній підтримці лишаються здебільшого незадоволеними. Значною мірою така ситуація продиктована високим рівнем процентних ставок. Проблема високої вартості кредитів обумовлена такими факторами [14]:

- процентні ставки змушені перекривати ризик неповернення кредитів, в тому числі іншими позичальниками;
- неефективною структурою витрат банків, коли процентні доходи виступають не тільки компенсатором процентних витрат, але і чи не єдиним джерелом покриття адміністративних витрат;
- недосконалою практикою управління кредитним ризиком, зокрема відсутністю інструментів пом'якшення такого ризику;
- недостатньою конкуренцією на ринку банківських послуг та високою вартістю залучених коштів.

Як зазначає Ю. Заруба: "Зниження цін на пропоновані послуги – вагомий аргумент у конкурентній боротьбі, важливий елемент створення позитивного іміджу банківської установи, що великою мірою забезпечує їй прихильність клієнтів. Здешевлення послуг може забезпечити банку вищий, ніж у конкурентів, прибуток за рахунок більшого обсягу їх пропозицій, навіть у разі меншої, порівняно з конкурентами, дохідності" [7].

Отже, формуючи стратегію розвитку діяльності на ринку кредитів, кожен банк повинен визначити свої цільові орієнтири для досягнення найвищої конкурентної позиції на даному ринку. Наведемо основні з них:

- визначити прогностні обсяги кредитів у цілому по банківській системі України і на підставі цих даних визначити бажану мінімальну частку банку на кредитному ринку та постійно утримувати її на зазначеному рівні;
- зважено підходити до процесу кредитування;
- забезпечити достатній рівень прибутковості кредитних операцій за рахунок надання кредитних послуг позичальникам із високим кредитним рейтингом;
- активізувати роботу з погашення кредитів та нарахованих відсотків;
- максимізувати дохід від кредитних операцій за допустимого рівня ризику, що приймає на себе банк;
- досягнути та забезпечити прийнятну для банку якість кредитного портфеля;
- підвищити конкурентоспроможність банку шляхом досягнення найвищої якості обслуговування клієнтів та застосовуючи новітні кредитні продукти.

Сьогодні банкам необхідно виходити на якісно інший рівень розвитку, розширюючи спектр та обсяги своїх продуктів та послуг, зокрема збільшуючи обсяги кредитування, що в кінцевому результаті призведе до підвищен-

ня фінансової стійкості підприємств та забезпечить зміцнення банківського сектору і підвищить конкурентоспроможність банків як на внутрішньому, так і на міжнародних ринках.

Література

1. Азоев Г.Л. Конкуренция: анализ, стратегия и практика. – М.: Экономика, 1996. – 196 с.
2. Завьялов П.С. Маркетинг в схемах, рисунках, таблицах: Учебное пособие. – М.: ИНФРА. – М.: Наука, 2002. – 496 с.
3. Левшин Ф.М. Мировой рынок: конъюнктура, цена, маркетинг. – М.: Международные отношения, 1993. – 463 с.
4. Портер М. Конкуренция. – М.: Вильямс, 2000. – С. 480.
5. Заруба Ю. Структурні цінової політики банку// Вісник НБУ. – 2002, № 3. – С34-38.
6. Кірсєв О., Заруба Ю. Підвищення конкурентоспроможності банку: стратегічний підхід// Вісник НБУ. – 2003, № 11. – С. 24-27.
7. Фомін І. Рейтингова оцінка комерційного банку в системі діагностики його конкурентоспроможності// Вісник НБУ. – 2002, № 4. – С. 11-13.
8. Шпак О., Пушкарєв В., Карчева Г. Основні тенденції та проблеми в діяльності банків України// Вісник НБУ. – 2003, № 6. – С. 2-5.
9. Комплексна програма розвитку банківської системи України на 2003-2005 рр. // <https://www.bank.gov.ua>.
10. <https://www.ibank.pib.com.ua>.

УДК 66.047

*Доц. В.М. Атаманюк, канд. техн. наук;
проф. Я.М. Ханік, д-р техн. наук; асист. Д.П. Кіндзера, канд. техн. наук;
інж. В.М. Кузьма – НУ "Львівська політехніка"*

ГІДРОДИНАМІКА ФІЛЬТРАЦІЙНОГО СУШІННЯ ЗЕРНИСТИХ, ГРАНУЛЬОВАНИХ ТА КУСКОВИХ МАТЕРІАЛІВ

Розглянуто результати теоретичних та експериментальних досліджень гідродинаміки при сушінні зернистих, гранульованих та кускових матеріалів фільтраційним методом.

*Doc. V.M. Atamanyuk; prof. Ya.M. Khanyk; assist. D.P. Kindzera;
eng. V.M. Kuzma – NU "L'vivs'ka politekhnik"*

Hydrodynamics of filtration drying granular and lumpy of materials

In clause is considered results of theoretical and experimental researches of hydrodynamics at drying granular and lumpy materials by a filtration method.

Постановка питання. Сушіння дисперсних матеріалів є складною тепло-масообмінною і технологічною задачею. Одним із найбільш поширених методів сушіння сипких матеріалів є сушіння у киплячому шарі. Як стверджується в роботі [1], апарати з киплячим шаром використовуються для переміщення і змішування сипких матеріалів, для проведення процесу обпалювання, теплообміну, сушіння адсорбції каталітичних та інших процесів. Незважаючи на те, що у киплячому шарі інтенсивність зовнішнього масоперенесення вища, ніж у нерухомому шарі, використання тепломасообмінних процесів у киплячому шарі пов'язано з рядом проблем. Безпосередньо процес сушіння у киплячому шарі має ряд недоліків, що є причиною вивчення інших методів обезводнення сипких матеріалів.